

Zbigniew Makiela

Krakowska Szkoła Wyższa im. A. Frycza Modrzewskiego

Przedsiębiorczość w Polsce w układzie regionalnym

Definicje przedsiębiorczości

„Przedsiębiorczość” jest pojęciem często używanym w języku potocznym, kojarzonym z określeniami: „zmysł gospodarczy”, „duch przedsiębiorczości” (Stańda, Wierzbowska 2004), „zachowania przedsiębiorcze”. Pojęcie to jest przeważnie rozumiane jako specyficzny rodzaj aktywności człowieka, którego celem jest dążenie do osiągania jak najlepszych wyników własnej pracy, nauki i studiów, dążenie do wytyczonego celu, kreatywność w działaniu.

Najczęściej cytowany w literaturze ekonomicznej J. Schumpeter (1960) uważa, że przedsiębiorczość wynika z funkcji realizowanych przez przedsiębiorcę, a funkcją przedsiębiorcy jest „kombinowanie” czynników produkcji. Analizując przyczyny rozwoju gospodarczego, wprowadził on pojęcia „nowych kombinacji” dla rozwoju gospodarczego: wprowadzanie na rynek nowego towaru, z jakim konsumenci nie są jeszcze obeznani, wprowadzenie nowej metody produkcji, otwarcie nowego rynku, rynku, na którym wprowadza się nową produkcję, lub budowa takiego rynku, zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykatów, wprowadzenie nowej organizacji przemysłu poprzez stworzenie lub złamanie monopolu. Realizacja tych założeń opierała się na kombinacji, które nazwano „przedsięwzięciami”, a osoby, które realizują te kombinacje, nazwano „przedsiębiorcami” (*Podstawy nauki...* 2003).

Przedsiębiorczość jest cechą lub sposobem zachowania się przedsiębiorcy, które to zachowanie lub cechę sprowadza do gotowości i zdolności podejmowania i rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski nowych problemów, umiejętność wykorzystania pojawiających się szans i okazji oraz elastycznego przystosowania się do zmieniających się warunków funkcjonowania gospodarki (Stańda, Wierzbowska 2004). Przedsiębiorczość jest pojęciem często używanym potocznie, kojarzonym się z takimi określeniami, jak: „zmysł gospodarczy”, „dobra organizacja”, „gotowość do działania”, „permanentna aktywność”, „zdolność do działania”. Tak sformułowane określenia opisują rodzaj aktywności, gotowości do działania, dążenie do osiągnięcia założonego celu, twórczego i efektywnego działania. Przez przedsiębiorczość często rozumie się umiejętność dostrzegania i wykorzystywania nowych możliwości produkcyjnych, usługowych, organizacyjnych, dających szansę na relatywnie duże korzyści w warunkach braku pewności odnośnie do sukcesu całego przedsięwzięcia (Barańska, Gierczyńska, Szostek 2002).

Przedsiębiorczość to także zespół określonych cech osobowości człowieka, które pozwalają mu aktywnie uczestniczyć w życiu społeczno-gospodarczym (w tym rodzinnym) oraz czerpać z niego wiele radości i satysfakcji. Człowiek przedsiębiorczy potrafi kreować potrzeby dla siebie i innych, a także zaspokajać je niezależnie od warunków otoczenia. Dzięki zauważaniu i wykorzystywaniu możliwości osiągnięcia wybranych przez siebie celów, jest filarem, na którym opiera się gospodarka rynkowa.

Co to znaczy być człowiekiem przedsiębiorczym? Czy wystarczy mieć cechy powszechnie uznane za świadczące o przedsiębiorczości?

Tab. 1. Czynniki wpływające na rozwój przedsiębiorczości

Czynniki powodujące rozwój przedsiębiorczości	Czynniki hamujące rozwój przedsiębiorczości
<ul style="list-style-type: none"> • łatwość tworzenia nowych przedsiębiorstw • tania i wysoko wykształcona siła robocza • łatwy dostęp do wiedzy • dostępność komunikacyjna • przejrzysty system podatkowy • możliwość otrzymania nisko oprocentowanego kredytu • dostęp do nowoczesnych technologii • tanie nośniki energii • przychylność władz samorządowych • stabilna sytuacja polityczna 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoka stopa kredytowa • brak stabilnej polityki rządu wobec przedsiębiorstw • wysokie koszty pracy • niestabilność przepisów dotyczących zatrudnienia • korupcja • niestabilna polityka fiskalna • niski poziom rozwoju infrastruktury techniczno-ekonomicznej • długi okres zwrotu inwestycji • brak planów przestrzennego zagospodarowania

Tab. 2. Ważne cechy, postawy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego

Cechy	Postawy i umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – posiadanie marzeń, wytyczanie sobie ambitnych celów, snucie planów na przyszłość, wizja swojego życia, odwaga w działaniu i myśleniu – ciekawość świata, pragnienie poznawania nowych rzeczy – energia, zapał, wytrzymałość, zdolność do szybkiej regeneracji sił psychofizycznych – wytrwałość i upór w działaniu przez dłuższy czas – wiara we własne siły, docenianie własnych umiejętności, pewność siebie – zaradność – zdolność do podejmowania ryzyka i umiejętność oceny związanych z nim zagrożeń – optymizm wynikający z posiadanej wiedzy i znajomości uwarunkowań społeczno-prawnych otoczenia lokalnego, krajowego i międzynarodowego, pozwalający na znajdowanie szans nawet w niesprzyjających warunkach – empatia – zdolności organizatorskie 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność znoszenia porażek i znajdowania w nich inspiracji do działania – umiejętność cieszenia się z sukcesu – umiejętność bycia liderem, wpływania na innych i zachęcania ich do współpracy – pomysłowość, zaradność, wykazywanie inicjatywy – poszukiwanie wiedzy i docieranie do jej źródeł – praktyczne stosowanie wiedzy – podnoszenie kwalifikacji, samodoskonalenie – panowanie nad własnymi emocjami – dobre komunikowanie się z innymi ludźmi – uczciwość w stosunku do siebie i innych – odpowiedzialność za siebie i innych – solidarność międzyludzka – dbałość o rodzinę – dbałość o ochronę środowiska przyrodniczego

Poziom przedsiębiorczości w Polsce

Rozwój przedsiębiorczości jest procesem, który przebiega etapami i charakteryzuje się zmieniającym natężeniem. Potrzebne są więc takie metody i instrumenty pomiaru, za których pomocą można precyzyjnie śledzić jej obraz na poszczególnych etapach. Opierając się na badaniach prowadzonych przez Global Entrepreneurship Monitor, można zidentyfikować dwie grupy osób zaangażowanych w nowe przedsięwzięcia gospodarcze. Pierwsza grupa to początkujący przedsiębiorcy, aktywni w rozwijaniu swoich firm, funkcjonujących 3–4 lat. Druga grupa to osoby starające się rozpocząć działalność gospodarczą i podejmujące w tym celu samodzielnie lub z partnerami jakieś konkretne działania (np. poszukiwanie lokalizacji firmy, opracowanie strategii działania, poszukiwanie kapitału, poszukiwanie partnerów biznesowych).

Podstawową miarą poziomu przedsiębiorczości jest tzw. stopa przedsiębiorczości (stopa zaangażowania w nowe przedsięwzięcia gospodarcze). W 2004 r. stopa przedsiębiorczości w Polsce wynosiła 8,83%. Oznacza to, że wśród tysiąca Polaków w wieku 18–64 lat przeciętnie prawie 90 jest zaangażowanych w rozpoczynanie bądź rozwijanie działalności gospodarczej. Wartość tego wskaźnika była wyższa niż w poprzednich latach (2001, 2002) o 1,6 punktu procentowego. Wartość stopy przedsiębiorczości w Polsce jest wysoka, wyższa od stopy podobnego wskaźnika w Irlandii, Norwegii, Izraelu, Wielkiej Brytanii, Francji i Grecji. Wyższą wartość mają: Kanada, Stany Zjednoczone, Argentyna, Australia i Brazylia. Porównując wartość analizowanego wskaźnika wśród krajów UE, stwierdzamy, że Polskę wyprzedza jedynie Irlandia, przy czym nie ma statystycznie istotnej różnicy pomiędzy wartością wskaźnika w Polsce i Irlandii. Spośród krajów po transformacji ustrojowej, oprócz Polski tylko Węgry miały wysoką wartość tego wskaźnika, a w Chorwacji, Słowenii i Rosji były one najniższe w Europie.

Przesłanki podejmowania działalności gospodarczej

W analizie przedsiębiorczości szczególnie istotne są powody podejmowania działalności gospodarczej. Motywy podejmowania decyzji są bardzo ważne, wywołują bowiem odmienne implikacje. Często są one bardzo skrajne, np. motywem podejmowania działalności może być z jednej strony chęć wykorzystania szans, jakie się pojawiają w otoczeniu lub – z drugiej strony – zakładanie własnej firmy z konieczności, czyli braku alternatywy zarobkowej.

W pierwszym typie zachowań leży założenie, że podejmując decyzję o działalności gospodarczej wybrano świadomie lepszą alternatywę, wywołaną impulsem wewnętrznym. Kluczowe znaczenie ma świadomość pojawiającej się szansy w otoczeniu na udane przedsięwzięcie, która została dostrzeżona przez potencjalnego przedsiębiorcę.

Drugi typ zachowań, wynikający z odmiennych motywów, to podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej na skutek długotrwałego bezrobocia lub zagrożenia utratą pracy. Tworzenie przedsiębiorstw jest więc reakcją na socjalne utrudnienia lub małe szanse na rynku pracy. W 2004 r. wśród badanych krajów ponad 75% przedsięwzięć było podejmowanych z chęci wykorzystania pojawiającej się szansy, a niewiele ponad 20% – z konieczności. Dla Polski wskaźniki te wynosiły odpowiednio 65% (przedsięwzięcia z wyboru) i 35% (z konieczności). Oznacza to, że co trzecia osoba zaangażowana w Polsce w działalność gospodarczą uważa, że jest do tego przymuszona okolicznościami: brakiem pracy lub groźbą jej utraty. Stosunek przedsięwzięć z chęci wykorzystania szansy oraz z konieczności, wynoszący 1,43, jest w Polsce najniższy spośród wszystkich badanych państw. Najlepsza pod tym względem sytuacja występuje w krajach skandynawskich, gdzie przedsięwzięcia wynikające z chęci wykorzystania szansy przeważają kilkunastokrotnie.¹

Dlaczego decyzje o zakładaniu firm wynikające z chęci wykorzystania szans są tak istotne? Przedsiębiorczość z konieczności nie przynosi aż tak dobrych efektów, jak ta podejmowana z chęci wykorzystania szansy. Cechuje się niższym wskaźnikiem przetrwania oraz niższym potencjałem wzrostu. Silne oddziaływanie czynników wymuszających zachowania przedsiębiorcze jest w dużej mierze przyczyną niskiej jakości przedsięwzięć gospodarczych w Polsce.

¹ Global Entrepreneurship Monitor.

Regionalne zróżnicowanie aktywności gospodarczej

Tab. 3. Współczynniki aktywności ekonomicznej ludności w Polsce według województw w 2004 r.

Województwo	Poziom rozwoju w 2002 r. (UE = 100)	Ludność w wieku produkcyjnym (w tys.)	Stopa bezrobocia w 2004 r.	Wskaźnik zatrudnienia – liczba osób zatrudnionych na 100 w wieku 18–64 lat	Stopa zaangażowania* w nowe przedsięwzięcia	
					z konieczności	z chęci wykorzystania szansy
Lubelskie	32,0	1 336,1	16,1	46,5	2,6	2,8
Podkarpackie	32,6	1 280,4	15,1	44,4	0,9	4,7
Warmińsko-mazurskie	34,1	901,1	23,7	39,1	4,0	8,1
Podlaskie	35,1	731,1	14,7	48,0	3,0	3,3
Świętokrzyskie	35,7	795,3	20,4	42,4	4,5	6,1
Opolskie	37,4	672,3	19,4	41,3	3,6	1,8
Małopolskie	39,5	2 018,4	16,8	47,2	3,0	10,2
Lubuskie	39,9	1 009,2	24,9	41,2	5,6	9,3
Łódzkie	41,3	2 592,6	18,8	43,9	3,7	5,1
Kujawsko-pomorskie	41,6	1 312,5	22,0	45,4	2,8	5,5
Zachodniopomorskie	45,1	1 098,2	23,8	41,5	0,7	5,6
Pomorskie	45,5	1 395,5	19,8	42,3	2,6	4,3
Wielkopolskie	47,1	2 144,2	17,2	47,5	1,1	8,5
Dolnośląskie	47,4	1 877,2	26,7	39,3	5,8	7,1
Śląskie	50,6	3 054,3	18,5	41,7	3,9	3,9
Mazowieckie	69,5	3 233,2	16,0	46,2	3,4	4,5

* Stopa zaangażowania – liczba osób podejmujących działalność gospodarczą na 100 w wieku 18–64 lat

Biorąc pod uwagę etap zaangażowania w przedsięwzięcie gospodarcze, stwierdzono, że najwięcej osób starających się rozpocząć biznes jest w województwach najlepiej rozwiniętych. Najwięcej początkujących przedsiębiorców jest wśród mieszkańców województw na średnim poziomie rozwoju. Świadczy to o tym, że w latach 2001–2004 tam najczęściej podejmowano udane inicjatywy gospodarcze. Najwyraźniej starania mieszkańców tych województw częściej niż gdzie indziej skutkują faktycznym rozpoczęciem działalności, a jednocześnie większe są tam szanse utrzymania się na rynku. Najmniejsze zaangażowanie w nowe przedsięwzięcia gospodarcze wykazują mieszkańcy województw o niższym poziomie rozwoju, z wyjątkiem województw warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego, charakteryzujących się wysokim bezrobociem. Zróżnicowanie regionalne przedsiębiorczości w Polsce pod względem poziomu rozwoju bądź dochodów ludności nie odpowiada relacjom występującym w porównaniach międzynarodowych. W krajach uboższych stwierdzany jest bowiem wyraźnie wyższy udział ludności zaangażowanej w inicjatywy gospodarcze w ogóle ludności niż w krajach zamożniejszych. Prawidłowość taka nie występuje w Polsce w układzie województw, ponieważ województwa: lubelskie, podkarpackie,

podlaskie i opolskie, cechujące się niższym poziomem rozwoju, charakteryzują się jednocześnie niższymi wskaźnikami bezrobocia i wyższymi współczynnikami zatrudnienia. W szczególności województwa tzw. ściany wschodniej mają – paradoksalnie – zbliżone albo nawet lepsze wskaźniki dotyczące zatrudnienia i bezrobocia niż województwa na wyższym poziomie rozwoju. Województwa te cechuje, z jednej strony, niska industrializacja i w konsekwencji również mniejsze problemy strukturalne wynikające z restrukturyzacji przemysłu, a z drugiej strony – duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, a co za tym idzie, ukryte bezrobocie na wsi. Wskaźniki aktywności gospodarczej oszacowane dla tych województw są jednak zdecydowanie niekorzystne. Poziom zaangażowania w nowe przedsięwzięcia jest niski, a na dodatek w bardzo dużym stopniu wynika to z konieczności. Pod względem motywacji wyraźnie na korzyść wyróżnia się województwo wielkopolskie, a także małopolskie, które charakteryzują się wysokimi współczynnikami przedsiębiorczości z chęci wykorzystania szansy, kilkakrotnie wyższymi od współczynników obrazujących aktywność wymuszoną brakiem alternatywy. Jedynie w województwie opolskim stwierdzono przewagę czynników wymuszających nad przyciągającymi. Korelacja między poziomem bezrobocia a stopą zaangażowania w nowe przedsięwzięcia gospodarcze z konieczności jest wyraźna.

Literatura

1. Barańska B., Gierczyńska J., Szostek D., 2002, *Przedsiębiorczość*, Videograf Edukacja, Katowice
2. *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, 2003, J. Lichtarski (red.), Wydawnictwo AE we Wrocławiu
3. Schumpeter J., 1960, *Teorie rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa
4. Stańda B., Wierzbowska B., 2004, *Bądź przedsiębiorczy*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa

Entrepreneurship in Poland in Regional Configuration

Entrepreneurship is a process which proceeds in stages and is characterized by variable intensity. That is why we need methods and measurement instruments that help us to follow its image with precision and in particular stages. According the studies conducted by Global Entrepreneurship Monitor, two groups of people who are involved in a new economic enterprise, can be identified. The first group consists beginning entrepreneurs, active in developing of their companies run for 3–4 years. People from the second group are trying to start their business and independently or together with their partners undertake some definite activities (such as looking for location of the company, working out the strategy of their activity, looking for funds and business partners).

Basal measurement or so called coefficient of entrepreneurship (the engagement rate in a new economic enterprise) reckons sum of two indexes for two groups. In 2004 the entrepreneurship coefficient in Poland amounted 8,3%. It means that among thousand Poles at the age of 18–64, almost 90 are involved in starting or developing their business. The value of this coefficient has increased to 1,6% in comparison with the previous 2000/2001 years. The value of this entrepreneurship coefficient in Poland is high and is higher than similar one in Ireland, Norway, Israel, Great Britain, France, and Greece. Only such countries as Canada, Argentina, Australia and

Brazil have higher value of the coefficient. Comparing the value of analyzed coefficient among the countries of European Union, only Ireland gets ahead Poland and at the same time there wasn't statistically essential difference between coefficient of value in Poland and Ireland. Among countries in political system transformation, except Poland, only Hungary had a high coefficient of value, however Croatia, Slovenia and Russia accepted the lowest value among European countries.